

Отримано

29.04.2024р.

Голова спеціалізованої
вченої ради

ДФ 26.133.061

д.п.н., проф. Братко М.В.
Feb

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.061
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка,
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри освітології та
психолого-педагогічних наук
факультету педагогічної освіти
Марії БРАТКО

Відгук

Малихіна Олександра Володимировича, доктора педагогічних наук, професора, завідувача відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України про дисертаційну працю Вакулової Ірини Василівни «Розвиток інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

1. Актуальність дисертаційного дослідження

Дисертаційну працю Вакулової Ірини Василівни присвячено дослідженню актуальної проблеми розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці. Важливість цієї теми в сучасній педагогіці зумовлена запитом суспільства щодо підготовки педагогічними закладами вищої освіти учителів-інноваторів – умотивованих, здатних і готових успішно здійснювати професійно-педагогічну діяльність згідно положень дитиноцентризму, педагогіки партнерства, компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів. Погоджуємося з думкою Вакулової Ірини Василівни щодо значущості наявності інноваційної складової в змісті фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов і здатності педагогічних закладів вищої освіти забезпечити належні умови для формування та розвитку інноваційно налаштованих спеціалістів, критично та творчо мислячих, з розвиненим адаптаційним й інноваційним потенціалом, готових до

генерування, засвоєння й упровадження сучасних ідей у майбутній професійно-педагогічній практиці. Як зазначає здобувачка, особливої уваги потребує оновлення системи фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, оскільки існуюча перспектива зміни статусу англійської мови в країні передбачає формування іншомовної компетентності як пріоритетної. Відтак, проблема розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці перебуває в центрі уваги науковців і потребує подальшого теоретичного осмислення та пошуку практичних інструментів її розв'язання.

Отже, можемо зазначити, що тема дисертаційної праці Вакулової Ірини Василівни «**Розвиток інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці**» відповідає потребам сучасної педагогічної науки, є актуальною й доцільною.

2. Наукова новизна результатів дисертації

Дисертанткою, Вакуловою Іриною Василівною, уперше визначено поняття: «розвиток інноваційного потенціалу майбутнього вчителя іноземних мов» як динамічний, поетапний, безперервний процес позитивних змін взаємопов'язаних компонентів (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-пізнавального, діяльнісно-творчого та результативно-оцінювального), які за умови актуалізації та реалізації уможливають успішне становлення вчителя іноземних мов інноваційного типу, здатного до нестандартного мислення та активної інноваційної педагогічної діяльності; визначено відповідні етапи розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов (аккумуляція, актуалізація, реалізація); обґрунтовано організаційно-педагогічні засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов (збагачення системи мотивів інноваційно-професійного самовизначення, доповнення освітньо-професійних та робочих програм, навчальна колаборація з використанням цифрових освітніх інструментів, застосування зворотного зв'язку, що передбачає рефлексію всіх суб'єктів педагогічного процесу) та визначено інноваційні принципи (емерджентності, холістичності, студентоцентризму,

концепції 4К, кордомедійності, інтеріоризації, імерсивності); розроблено діагностувальний інструментарій дослідження – критерії (спонукальний, гностичний, процесуальний, рефлексивний), показники та рівні розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів (репродуктивно-імітаційний, перетворювально-корекційний, продуктивно-інноваційний); уточнено сутність ключових понять дослідження, зокрема «інновація», «інноваційність», «інноваційна людина», «педагогічна інноватика», «потенціал», «розвиток»; подальшого розвитку набули методичні практики, інноваційні форми та методи розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

У дисертаційній праці проаналізовано теоретичні засади проблеми розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці та визначено основний перелік найбільш значущих для напряму дослідження методологічних підходів (особистісний, діяльнісний, системний, аксіологічний, інноваційний, компетентнісний, середовищний). Їх комплексна інтеграція дала змогу побудувати теоретико-практичну основу дослідження, обрати стратегію наукового пошуку та забезпечити цілісне бачення досліджуваної проблеми. Це послугувало основою для розроблення організаційно-педагогічних засад розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов та оцінювання ефективності їх реалізації.

Досліджено термінологічний апарат, простежено генезис базових понять, проаналізовано й узагальнено трактування ключових понять українськими та зарубіжними науковцями. Наприклад, концепт «інноваційний потенціал майбутнього вчителя іноземних мов» розглянуто через призму розуміння понять «інновація» та «потенціал», що уможливило визначення його структурних компонентів і розгляд його як системи з численними функціями.

Також здійснено аналіз світових підходів до розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів у фаховій підготовці. Установлено, що інтеграція інноваційної

педагогіки в навчальні програми закладів вищої освіти має ключове значення для формування інноваційної освітньої культури.

Визначено організаційно-педагогічні засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Створено критерійно-діагностувальний інструментарій, що включає критерії та показники, етапи та рівні розвитку інноваційного потенціалу. Це дало змогу провести педагогічний експеримент та оцінити стан розвитку досліджуваного феномену.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні дидактичних матеріалів, які можуть бути використані під час фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей задля розвитку їхнього інноваційного потенціалу. Вони також стануть у нагоді слухачам інститутів післядипломної педагогічної освіти, у системі підвищення кваліфікації викладачів вищої школи. Практичний доробок дисертантки включає авторський YouTube-канал, на якому представлено відеоскрайбінг – практичні поради щодо методики викладання іноземних мов, граматики англійської мови, відеолекції з дисципліни «Історія зарубіжної літератури» для фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов; сайт «Професійна майстерня» учителів іноземної мови та зарубіжної літератури; електронні посібники «Освітні цифрові інструменти для ефективної навчальної колаборації» і «Навігатор для вчителів: технології, методи та прийоми для розвитку навичок 4К».

Корисними для дослідників будуть нові зарубіжні джерела з проблеми інтеграції принципів інноваційної педагогіки у фахову підготовку майбутніх учителів, які було введено до наукового обігу.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження. На підставі вивчення дисертаційної праці Вакулової Ірини Василівни, статей, тез, електронних посібників й інших публікацій авторки, виданих за результатами дослідження, вважаємо, що актуальна проблема розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці була глибоко й усебічно опрацьована

дисертанткою; одержані результати є теоретично обґрунтованими, мають наукову новизну та практичну значущість.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією. Вважаємо, що дисертаційна праця Вакулової Ірини Василівни є завершеним науковим дослідженням.

Грунтовне вивчення джерельної бази (405 джерел рідною та іноземними мовами), яке здійснила здобувачка, надали їй змогу достатньо переконливо висвітлити теоретичні основи досліджуваної проблеми. Дисертанткою на належному науковому рівні обґрунтовано вибір теми, визначено об'єкт і предмет дослідження. Усі завдання дисертаційної праці, сформульовані Вакуловою Іриною Василівною, були послідовно реалізовані в процесі виконання завдань дослідження, а саме: (1) здійснено теоретичний аналіз проблеми дослідження та визначено методологічні основи розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов; (2) визначено зміст базових понять дослідження; (3) проаналізовано зарубіжний досвід розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці; (4) розроблено критерійно-діагностувальний інструментарій інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов; (5) обґрунтовано організаційно-педагогічні засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов та експериментально перевірено їх ефективність.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (№ 180-н від 03.11.2023); Українського гуманітарного інституту (м. Буча) (№ 50 від 24.01.2024); Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (№ 17/17 – 2408 від 03.11.2023).

6. Апробація результатів дисертації

Основні результати дисертаційної праці представлено на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня:

– *міжнародних* – «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: андрагогічні засади сучасної вищої освіти» (2020), «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: феномен інноваційності вищої освіти» (2022); «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (2022), «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації» (2023), «Держава і Церква в новій та новітній історії України» (2023), «Методика та специфіка викладання іноземних мов у закладах вищої освіти» (2023);

– *всеукраїнських* – «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (2021); «Сучасні ресурси для перевірки наукових робіт на плагіат» (у рамках Школи академічної доброчесності Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Київського університету імені Бориса Грінченка); «Навчання і викладання на основі досліджень» (у рамках Фестивалю науки – 2022).

Також результати досліджень були апробовані у VI, VII, VIII Міжнародній Грінченківській науковій школі для докторантів, аспірантів, молодих учених та магістрантів у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка (2021 р., 2022 р., 2023 р.).

Навчально-методичні розробки використано під час проведення семінарів-тренінгів для вчителів приватних шкіл та викладачів закладів вищої освіти м. Кисва, м. Бучі, м. Чернівців: «Освітні цифрові тренди онлайн-навчання», «Дивергентне, латеральне, критичне мислення як складові творчого напрямку розумового процесу людини» тощо.

Достовірність отриманих дисертанткою результатів не викликає сумнівів. Вона забезпечена комплексною дослідною методологією, широким використанням кількісних методів, усебічною апробацією здобутків на науково-комунікаційних заходах, практичним застосуванням.

7. Структура та зміст дисертації

Рецензований рукопис дисертаційної праці Вакулової Ірини Василівни є добре структурованим дослідженням, яке складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел

(405 найменувань, з них 137 іноземними мовами), додатків. У роботі вміщено 23 таблиці та 3 рисунки. Основний текст дисертації викладено на 206 сторінках, загальний обсяг роботи – 277 сторінок.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження; охарактеризовано її актуальність; сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження; визначено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; висвітлено зв'язок роботи з комплексною науково-дослідною темою кафедри освітології та психолого-педагогічних наук факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Інноваційність розвитку вищої педагогічної освіти у міждисциплінарному вимірі» (2021 – 2026) (номер державної реєстрації 012U000123).

У розділі 1 «Теоретичні основи проблеми розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» проаналізовано стан розробленості проблеми дослідження як соціальної та наукової; узагальнено наукові підходи до розуміння змісту та структури базових понять дослідження: «інновація (інноваційний)», «потенціал», «розвиток», «інноваційний потенціал особистості». Уточнено зміст поняття «розвиток інноваційного потенціалу особистості».

У розділі 2 «Організаційно-педагогічні засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» розкрито питання фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, діагностування стану розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов і, за результатами аналізу та систематизації положень, висвітлених у розділі 1 і підрозділах 2.1, 2.2 дисертації, обґрунтовано організаційно-педагогічні засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. Узагальнений аналіз зарубіжного досвіду розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці, представлений у підрозділі 2.3, є глибоким і ґрунтовним.

До основних шляхів оптимізації змісту програм підготовки бакалаврів за спеціальністю 035 Філологія віднесено: уточнення та деталізація «інноваційних» вимог; посилення інноваційного змісту дисциплін психолого-педагогічного та

методичного циклів шляхом додавання відповідних тем, використання викладачами різноманітних інноваційних методів і прийомів, ІКТ; доповнення «інноваційними» предметами варіантної складової, зміст яких сприяв би розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Дисертанткою виокремлено й обґрунтовано компоненти інноваційного потенціалу, а саме: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-творчий, результативно-оцінювальний; з'ясовано й охарактеризовано етапи розвитку інноваційного потенціалу (аккумуляції, актуалізації, реалізації); визначено критерії (спонукальний, гностичний, процесуальний, рефлексивний) та описано показники, рівень сформованості яких характеризує рівень розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов (репродуктивно-імітаційний, перетворювально-корекційний, продуктивно-інноваційний).

У розділі 3 «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних засад розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» представлено організаційне та методичне забезпечення проведення експерименту й аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи щодо розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

У висновках (до розділів і загальних) обґрунтовано значущість питань, які вивчалися; представлено й охарактеризовано основні результати здійсненого дослідження; визначено перспективи подальшого розроблення проблеми розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці.

8. Дотримання академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертаційної праці дає підстави стверджувати, що її авторкою було дотримано вимоги щодо академічної доброчесності. Належним чином оформлено покликання й список використаних джерел, до якого увійшли праці українських і зарубіжних учених, нормативно-правові документи, довідкова література. Анотації українською й англійською мовами відображають найбільш

суттєві наукові результати наукового дослідження. Інформація, приведена в анотаціях відповідає змісту дисертаційної праці.

Порушень академічної доброчесності в дисертаційній праці Вакулової Ірини Василівни не виявлено. У роботі дотримано етичних принципів і правил, визначених у Законі України «Про освіту».

9. Дискусійні положення та зауваження.

Загалом надаючи позитивну оцінку дисертаційній праці Вакулової Ірини Василівни, зацентруємо увагу на низці дискусійних положень, а також висловимо окремі побажання:

1. Дискусійним є положення щодо перевірки ефективності організаційно-педагогічних засад розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. На наше переконання, перевірити (у тому числі й експериментальним шляхом) можна ефективність розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, а не організаційно-педагогічних засад розвитку досліджуваного дидактичного феномену.
2. Вважаємо, що в назві розділу 1 «Теоретичні основи проблеми розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» зайвим є слово «проблеми».
3. П'яте завдання дисертаційної праці передбачає обґрунтування організаційно-педагогічних засад розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов та експериментальну перевірку їх ефективності. Маємо зауважити, що «обґрунтування» як наукова категорія передбачає теоретичну та експериментальну складові, отже, друга частина формулювання завдання є зайвою. В інший спосіб формулювання завдання можна було запропонувати «Теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов та експериментально перевірити їх ефективність».
4. Аналізуючи зміст розділу 1 «Теоретичні основи проблеми розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» і розділу 2 «Організаційно-педагогічні

засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» можемо дійти висновку, що лише підрозділ 2.3 може вважатися як висвітлення авторського наукового доробку. Переконані, що зміст розділу 1 і підрозділів 2.1 «Стан фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов» та 2.2 «Діагностика стану розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» мають багато спільного й основні їх положення мали бути представлені в межах розділу 1.

5. Дисертаційна праця не позбавлена мовно-стилістичних огріхів, а саме: «діагностичний» має бути представлено як «діагностувальний», «рефлексивний» – «рефлексійний» та ін.; словосполучення «дисертаційне дослідження» доцільно замінити словосполученням «дисертаційна праця» тощо.

10. Загальний висновок і оцінка дисертації

Дисертація Вакулової Ірини Василівни «Розвиток інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, характеризується повнотою викладу презентованого матеріалу та відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 502 від 19.05.2023 р.) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.). Вакулова Ірина Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України

Олександр МАЛИХІН

O. Malihin
Ukrainian